

Vrouwen in het Perzische Rijk

door Cindy Meijer

Introductie

Het Perzische Rijk was een wereldrijk, dat zich uitstrekte van Libië tot het huidige Afghanistan en zijn grootste omvang bereikte tijdens de regering van koning Darius I (522-485 v. Chr.). Natuurlijk zag het leven van een vrouw in het Perzische Rijk er heel anders uit dan dat van een vrouw vandaag de dag. Ze had andere vooruitzichten, een andere positie in de samenleving en was voor veel zaken afhankelijk van een man. Bij opgravingen in landen als Irak, Iran en Syrië hebben archeologen grote hoeveelheden kleitabletten blootgelegd, een schat aan informatie over het dagelijks leven, de cultuur en de religie van mensen die duizenden jaren geleden leefden in het gebied dat door geleerden het oude Nabije Oosten genoemd wordt. Deze belangrijke bronnen verschaften ook inzicht in de situatie van vrouwen in deze samenlevingen: we komen ze tegen in onder andere huwelijkscontracten, loonlijsten en brieven. Wie waren deze dames en hoe zag hun leven eruit?

Kop van een Perzische vrouw uit Persepolis (copyright Wayiran)

Het huwelijk

Het huwelijk was een belangrijke gebeurtenis in het leven van een vrouw in het oude Nabije Oosten. Bijna alle vrouwen waren getrouwd en het werd heel belangrijk gevonden om kinderen te krijgen, die op latere leeftijd voor de ouders zouden kunnen zorgen. Vrouwen waren vaak erg jong als ze trouwden, tussen hun 14e en 17e levensjaar stapten zij in het huwelijksbootje. Mannen daarentegen waren tussen de 18 en 20 jaar oud als ze een huwelijk aangingen.

In Mesopotamië zijn veel huwelijkscontracten op kleitabletten gevonden, maar volgens geleerden was het de gewoonte om huwelijksovereenkomsten mondeling te sluiten. Met de huwelijkscontracten die door archeologen zijn gevonden is dus iets bijzonders aan de hand! Vaak is er sprake van speciale omstandigheden, zoals het erfrecht van kinderen, waardoor het nodig was om ze op te schrijven. Het huwelijk werd doorgaans door de ouders geregeld, zodat er voor de jonge mensen weinig te kiezen viel. Meestal was het de vader die een geschikte huwelijkskandidaat uitkoos. Als deze was overleden, was het

de broer of de moeder van de aanstaande bruid die deze taak op zich nam. Van trouwen uit liefde was dus weinig sprake.

De enigen die niet afhankelijk waren van toestemming van ouders waren weduwen en gescheiden vrouwen. Scheiden was namelijk ook mogelijk, al was hier vaak wel een speciale reden voor nodig, zoals overspel of mishandeling. Na een scheiding kon zowel de man als de vrouw opnieuw trouwen. Overspel door de vrouw werd zwaar gestraft, omdat het dan niet duidelijk was wie de vader van een eventueel kind zou zijn. De belangrijkste 'taak' van de vrouw was namelijk het baren van legitieme kinderen. In het geval dat zij geen kinderen kon krijgen, mocht de man een tweede vrouw erbij nemen. Deze had dan wel een lagere status dan de eerste vrouw; het ging in veel gevallen om een slavin. In hogere kringen kwam het vaak voor dat een man meer dan één vrouw had, al was het huwelijk in principe monogaam. Alleen de koning hield er een hele harem op na. Dit had voornamelijk te maken met politieke doeleinden: vaak werd een alliantie met een koninklijk huwelijk bezegeld.

Een schilderij dat de Babylonische 'huwelijksmarkt' verbeeldt: 'The Babylonian Marriage Market' door Edwin Long

Gezinsleven

De vrouw nam een speciale plaats in binnen het gezin. Ze zorgde voor de kinderen, bestierde het huishouden en hield zich bezig met taken als voedsel koken, brood bakken, spinnen en weven. Vrouwen konden ook buitenshuis aan het werk gaan, bijvoorbeeld als maalster of weefster in dienst van de tempel of de staat. De arbeid werd in rantsoenen gerst (dat was het belangrijkste graan in die tijd, zoals tarwe bij ons is) of in zilver uitbetaald. Opvallend is dat in de Perzische periode mannen en vrouwen die in

de textielindustrie werkzaam waren ongeveer evenveel voedsel ontvingen. In eerdere periodes is dit wel anders: dan krijgen de mannen dubbel zoveel liters gerst als de vrouwen.

Kinderen waren van groot belang in het oude Mesopotamië; vooral zoons waren zeer gewenst. Als een gezin alleen maar dochters telde, was dat alsnog een probleem. In dat geval was het een oplossing om een schoonzoon in de familie te adopteren en met de dochter te laten trouwen. De schoonzoon kon dan ook erven als de vader kwam te overlijden. Kinderloosheid was een ander probleem, dat veel verdriet veroorzaakte. Er bestonden allerlei rituelen en bezweringen om impotentie van de man te verhelpen. Adoptie en het nemen van een tweede vrouw waren uitkomsten bij een gebrek aan nakomelingen.

Machtige vrouwen

Het oude Mesopotamië was een echte mannenwereld. Vrouwen genoten minder vrijheden dan mannen en hadden andere plichten en verantwoordelijkheden. In principe stonden vrouwen altijd onder de autoriteit van een man: als jong meisje was dat haar vader, als gehuwde vrouw haar echtgenoot. Ze was minder zelfstandig en haar bezigheden waren hoofdzakelijk in en om het huis. Het baren en grootbrengen van kinderen was haar voornaamste taak. Toch zijn er in de Perzische periode grote verschillen te zien in de positie en mate van zelfstandigheid van vrouwen. Rijkdom was hierbij een belangrijke onderscheidende factor. Welgestelde dames hadden meer te zeggen en konden zelfstandig optreden in bijvoorbeeld zakelijke transacties. Van deze vrouwen weten we ook het meest, omdat juist de rijke families archieven hebben nagelaten met daarin tientallen kleitabletten over handelingen uit het dagelijks leven. Er is hierdoor veel bewijs dat vrouwen die tot de elite behoorden in hoge mate handelingsbekwaam waren en dus hun eigen zaken konden regelen zonder tussenkomst van een man. Ze speelden een rol in de handel, hadden de leiding over grote hoeveelheden personeelsleden, kochten slaven en verleenden kredieten. Dit waren geen hulpeloze huisvrouwen, maar vrouwen met macht!

Ook de weduwe had een andere positie dan de gewone, getrouwde vrouw. Zij had meer vrijheid omdat ze niet meer onder de macht van haar man viel en kon daardoor zelfstandig handelen. De vrouw nam als het ware de taak over die haar man eerst had vervuld, namelijk het leiden van het huishouden, totdat haar zoons oud genoeg waren om die op zich te nemen. Samen met de wees behoorde de weduwe tot de 'zwakken in de samenleving' en in koningsinscripties lezen we vaak over maatregelen die juist deze groepen moesten beschermen. De indruk wordt gewekt dat er makkelijk misbruik gemaakt kon worden van weduwen. Toch waren lang niet alle weduwen arm en hulpbehoevend. De weduwe had een hoge status en had de touwtjes in handen tot haar

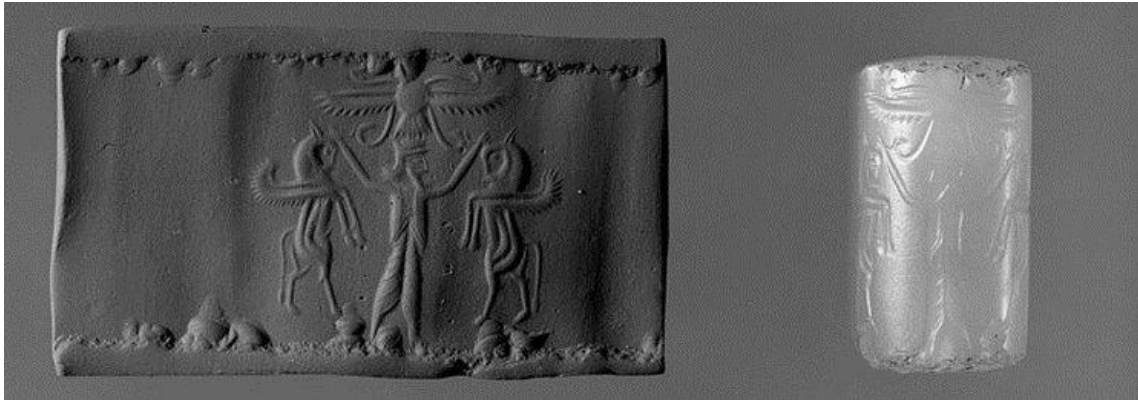
zoons volwassen waren. Zo lang dat duurde, moest zij het familiebezit beheren en zorgen dat het intact bleef. Van de volwassen zoons werd verwacht dat zij hun moeder zouden onderhouden. Dat kon door haar vaste rantsoenen voedsel en wol te geven, maar ook door haar door een slavine te laten verzorgen.

Vrouw en bezit

Als een meisje ging trouwen, kreeg ze van haar vader een gift mee, de zogenaamde bruidsschat. Meestal bestond die uit huisraad en voorwerpen als kleren, kruikjes met olie en spiegels. Vrouwen uit rijke families konden ook slavinnen, gouden en zilveren sieraden en vee mee krijgen. De bruidsschat werd binnengebracht in het huis van de schoonvader of echtgenoot en werd aan hem toevertrouwd, maar kwam nooit in zijn bezit: de vrouw bleef er de eigenaresse van. Huwelijkscontracten bevatten uitgebreide lijsten met voorwerpen die tot de bruidsschat behoorden, zodat deze gescheiden kon worden van de bezittingen van de schoonfamilie. De bruidsschat kon in gedeelten worden uitbetaald. Er waren ook gevallen waarin de bruidsschat werd teruggegeven. In een situatie waarin een keurige vrouw mishandeld werd door haar echtgenoot, was een echtscheiding het resultaat en mocht ze haar bruidsschat mee terugnemen naar het huis van haar vader.

Vrouwen konden niet erven. Omdat ze na de bruiloft bij de familie van haar man introk, had de vrouw geen recht op een erfdeel. In feite was de bruidsschat die ze mee kreeg haar erfdeel, een vrijwillige gift die nog tijdens zijn leven door haar vader aan haar geschonken werd. Alleen in speciale gevallen kon een vrouw erven, bijvoorbeeld als er alleen maar dochters in een gezin waren.

In de Perzische tijd hadden vrouwen hun eigen rolzegels. Dit waren cilindervormige zegels die in de natte klei van een tablet gerold werden en dan een afdruk achterlieten. De afdruk van zo'n zegel is te vergelijken met een handtekening bij ons. Vaak waren ze mooi versierd met patronen en mythologische voorstellingen en was de naam van de eigenaar erop te lezen. Deze cilinderzegels werden gebruikt om contracten te ondertekenen. Dat hooggeplaatste vrouwen zo'n zegel bezaten, geeft aan dat ze betrokken waren bij handelszaken.

Een rolzegel uit de Achaemenidische (Perzische) periode met daarnaast een afdruk in klei

De vrouwen die aan het hof van de Perzische koningen leefden, zijn een verhaal apart. Uit administratieve teksten uit de tijd van koning Darius blijkt dat vier vrouwen van de koninklijke familie in het bezit waren van volledige landgoederen, met paleizen en al! Er waren ateliers waarin door grote groepen arbeiders gewerkt werd om in hun behoeften te voorzien. Deze uitzonderlijk rijke vrouwen ontvingen hun inkomsten uit de koninklijke belastingen. Parysatis, de moeder van Artaxerxes II, bezat hele dorpen en had daarnaast ook velden en tuinen in de Babylonische stad Nippur. De vrouwen aan het hof moeten echte luxeleventjes hebben geleid, waarin het hen aan niets ontbrak.

Meer lezen?

- Stol, M. 2012, *Vrouwen van Babylon. Prinsessen, priesteressen, prostituees in de bakermat van de cultuur*, Utrecht.